

NEM Verspreidingsonderzoek

Bever en Otter

Door de inzet van 200 deelnemers van de Zoogdiervereniging en veel veldmedewerkers van de waterschappen wordt jaarlijks de verspreidingskaart voor otter en bever samengesteld. De Zoogdiervereniging coördineert de monitoring voor bever en otter vanaf 2012 als onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring. Hier bespreken we de resultaten tot en met 2023, maar de kaarten geven ook gegevens tot medio 2024 weer.

Inventarisatie bever

Sporen van bevers (vraatsporen, geurmerken, burchten, hollen, legers, dammen, beverkanalen) zijn doorgaans goed te herkennen en gemakkelijk te vinden. De waterschappen leveren deze gegevens, omdat de veldmedewerkers van de waterschappen relatief eenvoudig en zonder grote tijdsinspanning kunnen weergeven waar bevers voorkomen.

Inventarisatie otter

De sporen van otters (met name uitwerpselen 'spraints', maar ook prooien, hollen, wissels en glijbanen) zijn doorgaans veel lastiger te vinden en te herkennen dan sporen van bevers. Het netwerk van deelnemers van de Zoogdiervereniging brengt ieder jaar de verspreiding van de otters in kaart. Iedere deelnemer zoekt in diens gebied onder bruggen en langs oevers naar spraints. Dat gebeurt één tot drie keer per winter. Ervaren deelnemers functioneren als regiocoördinatoren. Daarnaast worden op de verspreidingskaart gevalideerde meldingen van dode en levende otters meegenomen.

Bij de otter zou het de medewerkers van de waterschappen veel tijd kosten om een compleet beeld van de verspreiding binnen hun werkgebied te verkrijgen. De waterschapsmedewerker kan wel fungeren als 'waakhond' om te achterhalen of er überhaupt otters aanwezig zijn. Jaarlijks levert de Zoogdiervereniging de verspreiding van de otter aan de waterschappen met de vraag of er volgens hen gebieden met otters door ons worden gemist.

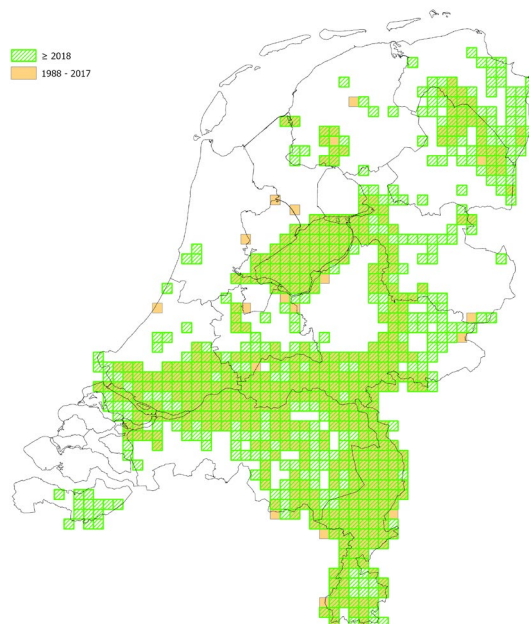
Treft een medewerker sporen van een otter aan op tot dan toe onbekende locaties, dan zal het waterschap de Zoogdiervereniging inlichten. De Zoogdiervereniging neemt vervolgens contact op met deelnemers om via gerichte inventarisatie duidelijk te krijgen of een otter aanwezig is in het gebied.

Foto Johann Prescher

Verspreiding bever

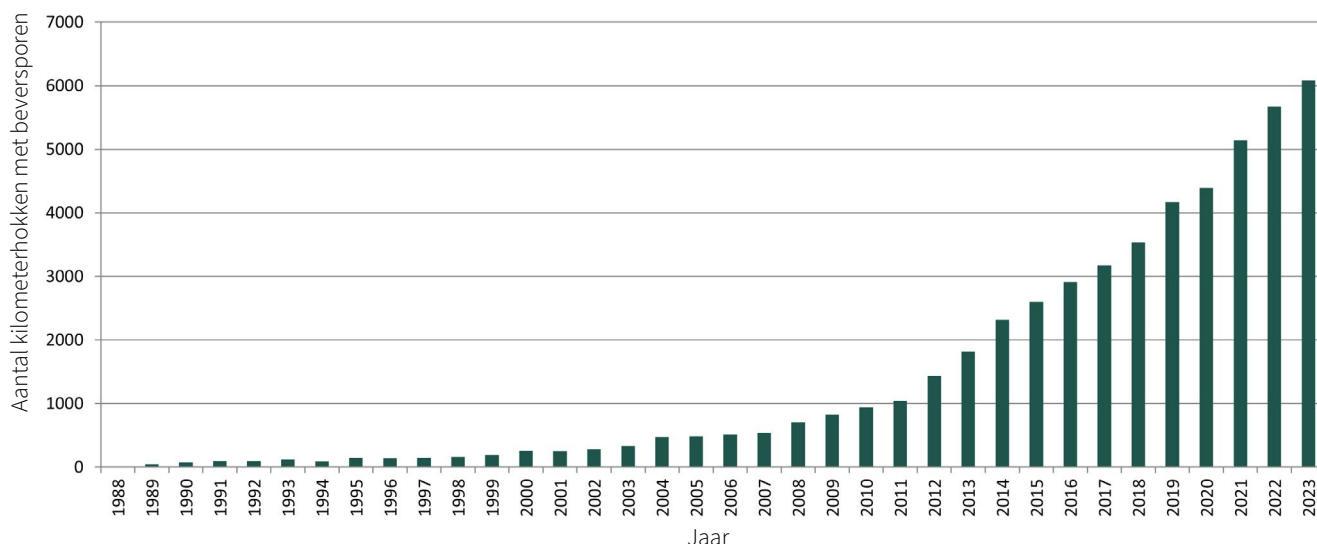
In figuur 1 staat de verspreiding van de bever weergegeven tot en met medio 2024. De kaart laat de gebruikelijke uitbreidingen zien van leefgebied direct aansluitend aan al bekend leefgebied. Zoals in Groningen/Drenthe, Overijssel en Noord-Brabant. Hier koloniseren de bevers de beeksystemen. In Fryslân en Utrecht zijn er steeds meer waarnemingen van bevers. De misschien wel meest belangwekkende uitbreiding vindt plaats in het gebied tussen de twee grootste Nederlandse beverpopulaties. Langzaam wordt het gebied tussen de grote zuidelijke populatie en de nog geïsoleerde noordoostelijke populatie kleiner. Uitwisseling tussen beide populaties vindt mogelijk al plaats, aansluiting tot één groot aaneengesloten leefgebied komt steeds dichterbij. De noordoostelijke populatie heeft wel aansluiting met de Duitse populatie die langs de Eems en Hase verblijft.

Figuur 1 Verspreiding van bever in de periode 1988-medio 2024 op 5*5 km-hok niveau. NEM VO Bever 2024.

Toename verspreiding bever houdt aan

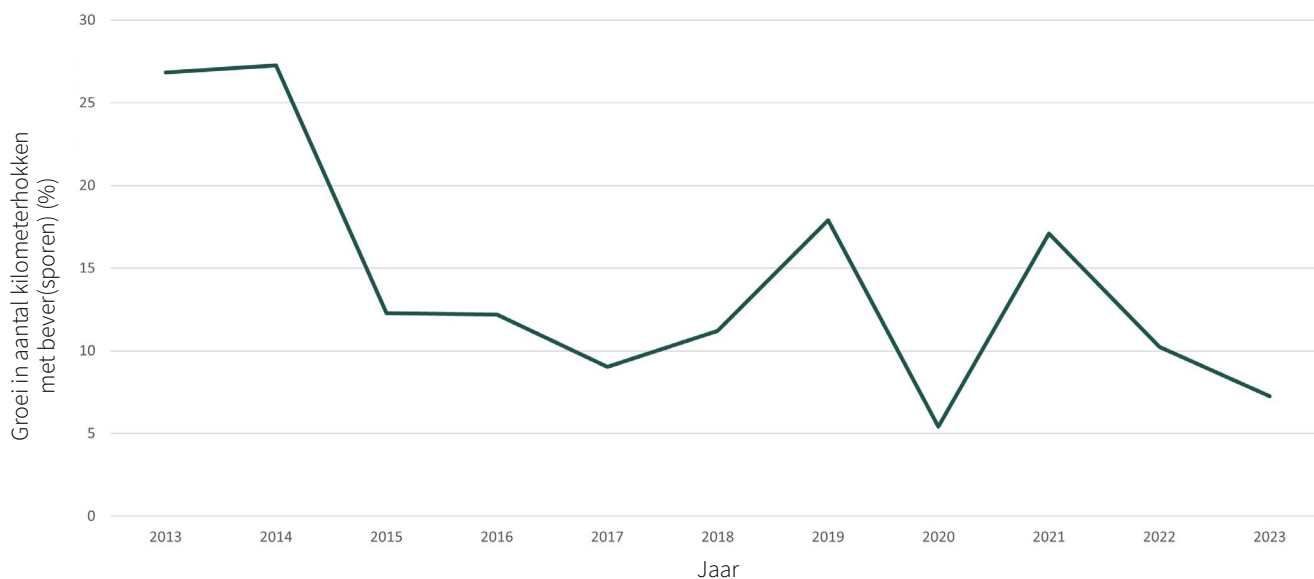
Uit figuur 2 komt goed naar voren dat de verspreiding van bevers nog steeds toeneemt uitgedrukt in het aantal km-hokken met beversporen. Figuur 3 geeft de groeipercentages over de periode 2012-2023. De toename in 2018 en 2020 naar het volgende jaar is met 18 en 17% groot te noemen, terwijl de toename in 2019 met 5% klein is. Verwacht wordt dat de populatie nog zal blijven groeien, aangezien in grote delen van Nederland geschikt habitat aanwezig is, dat nog niet is gekoloniseerd. Herinrichting van beeksystemen en natuurontwikkeling maakt het landschap zelfs steeds geschikter voor bevers.

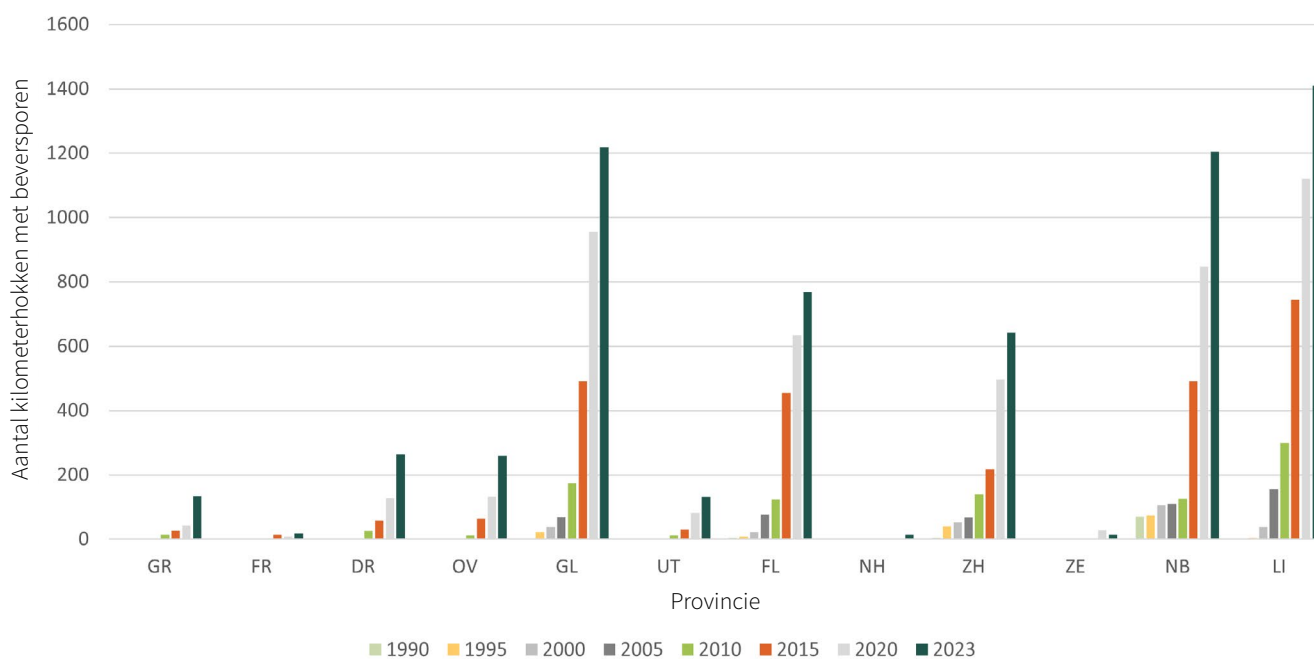
Figuur 2 Ontwikkeling in het aantal km-hokken met beversporen in Nederland in de periode 1988-2023. De jaren 2009 en 2010 zijn geïnterpoleerd. NEM VO Bever, 2024.

Limburg blijft de provincie met overduidelijk de meeste km-hokken met sporen van bevers (ruim 1400, figuur 4). Nadat in Limburg de groei in 2020 aardig was afgenomen (38 nieuwe km-hokken), is er in 2022 (99) toch weer een behoorlijke toename in bezette km-hokken geweest, en zelfs in 2023 zet dit door (+38 km-hokken). Toch is de groei procentueel lager dan in andere provincies, want Limburg hoort bij de

laagste drie, over de laatste acht jaar. Andere provincies met veel door bever bezette km-hokken zijn, in volgorde van aantal km-hokken: Gelderland, Noord-Brabant, Flevoland en Zuid-Holland. In Flevoland is er nog ruimte in de Noordoostpolder, waar tot nu toe nog geen bevers voorkomen. De provincie met de grootste absolute groei in km-hokken in de laatste acht jaar is Gelderland (ruim 727 km-hokken), gevolgd door Noord-Brabant en Limburg. Die groei is het kleinst in Fryslân, Zeeland en Noord-Holland. Relatief gezien heeft de afgelopen acht jaar in Groningen, Zeeland, Drenthe, Utrecht, Overijssel en Zuid-Holland de grootste groei in km-hokken met beversporen plaatsgevonden (Groningen factor 5,0; Zuid-Holland factor 2,9). In Noord-Holland is in 2019 en 2020 één km-hok gemeld, en in 2023 maar liefst 15 km-hokken met bever(sporen) bekend. In Zeeland is een afname zichtbaar van 28 (2021) naar 7 km-hokken (2022), maar de daling is in 2023 omgebogen naar 15 km-hokken.

Figuur 3 Ontwikkeling in de groei (%) van het aantal km-hokken met bever(sporen) in Nederland in de periode 2012-2023. NEM VO Bever, 2024.

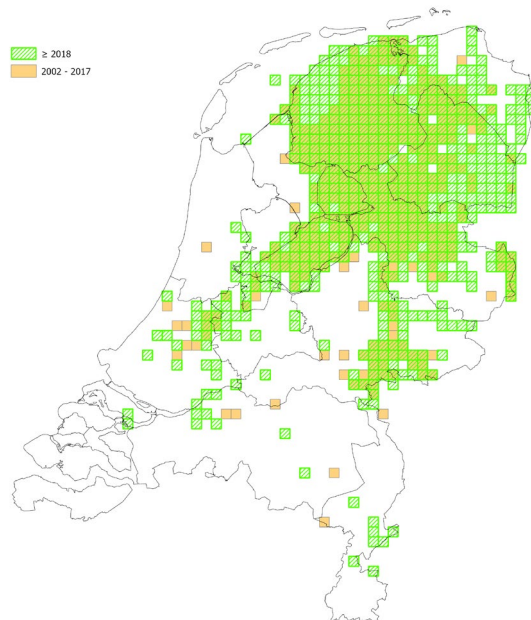

Figuur 4 Ontwikkeling in het aantal km-hokken met beversporen per provincie in de periode 1990-2023 (om de vijf jaar en 2023). Waar nodig zijn de gegevens van 2010 geïnterpoleerd. NEM VO Bever, 2024.

Lichte toename verspreiding otter

In figuur 5 staat de verspreiding van de otter weergegeven op het niveau van 5x5 km-hokken tot en met medio 2024 en in figuur 6 staat aangegeven hoe het aantal km-hokken met ottersporen is ontwikkeld in de loop der jaren. Hoewel in figuur 5 zichtbaar is dat er nog steeds plaatsen zijn waar de otter recent nieuw opduikt, is echter in figuur 6 zichtbaar dat het totale aantal km-hokken met waarnemingen van ottersporen niet is gegroeid.

De otter werd aan het begin van deze eeuw uitgezet in het NW-Overijssels laagveenmoeras en Fries merengebied. Vanuit dit uitzetgebied heeft de otter geleidelijk nagenoeg volledig Fryslân, Drenthe, Noordwest-Overijssel en Flevoland bevolkt. Geleidelijk aan neemt de populatie in Overijssel en Groningen verder toe. Ook verder weg vestigen zich al jaren op kleine schaal otters, maar de toename in aantal nieuwe 5x5 km-hokken met sporen is niet groot. Er zijn enkele 5x5 km-hokken met sporen bijgekomen o.a. in Groningen, Zuid-Holland, het westen van Utrecht en in het noordwesten van Brabant. Er werden voor het tweede jaar enkele meldingen gedaan in de Waddenzee. In de andere provincies zijn er (nagenoeg) geen uitbreidingen waargenomen op 5x5 km hok niveau. Zo is er bijvoorbeeld geen toename van het aantal 5x5 km-hokken gevonden in Overijssel en langs de IJssel.

Figuur 5 Verspreiding van de otter in Nederland in de periode 2002-medio 2024 op 5*5 km-hok niveau. NEM VO Otter, 2024.

Stabilisatie aantal gemelde km-hokken met ottersporen

In de afgelopen drie jaar is er geen groei meer zichtbaar in het aantal km-hokken met meldingen van sporen. De groei van de verspreiding (figuur 5) vertaalt zich niet in een groei van het aantal km-hokken met ottersporen (figuur 6). Een waarnemerseffect in 2023 is niet uit te sluiten om twee redenen. De winter van 2023-2024 was bijzonder nat, waardoor een deel van bekende spraintlocaties langs oevers onder water stond en zowel otter als ottermonitorder moesten zoeken naar een andere geschikte spraintlocatie. Daarbij zijn vrij zeker km-hokken gemist. De tweede reden is dat er inmiddels grote gebieden zijn waar de otter 'gewoon' voorkomt, en waar het voor deelnemers minder interessant wordt om jaarlijks uit ieder km-hok meldingen van spraints door te geven (Fryslân, Overijssel en Flevoland). Dat speelt in Overijssel de laatste twee jaar, en in Flevoland en Fryslân het laatste jaar. Beide oorzaken kunnen hebben geleid tot een onderschatting van de data in 2023.

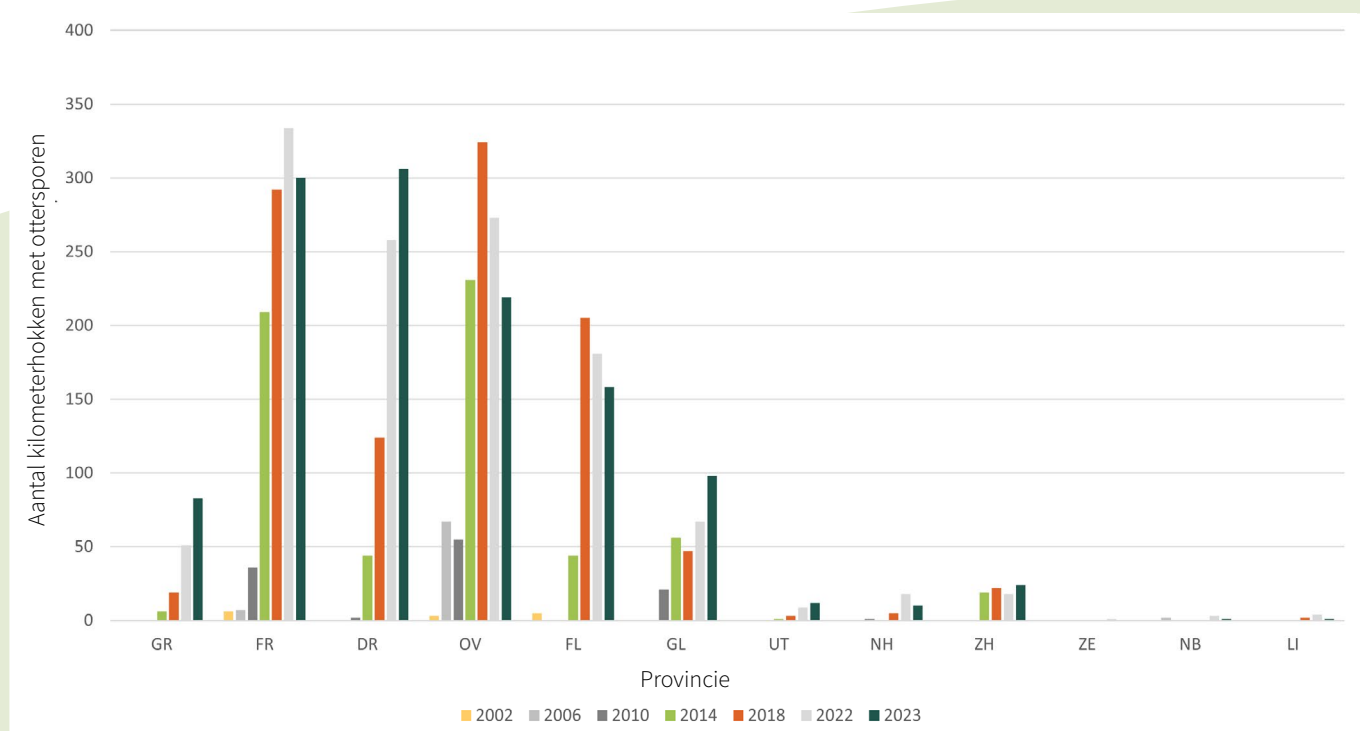
Figuur 6 Ontwikkeling in het aantal km-hokken in Nederland met ottersporen in de periode 2002-2023. De afname in 2019 en 2020 is waarschijnlijk niet een reële afname van het actuele leefgebied (zie tekst). NEM VO Otter, 2024.

Waarschijnlijk gaat de dip in 2019 en 2020 niet om een daadwerkelijke afname van het aantal km-hokken met ottersporen, maar speelt ook hier een waarnemerseffect (zie Telganger december 2023).

Drenthe is in 2023 de provincie met de meeste gemelde km-hokken met ottersporen (306, figuur 7). Direct gevolgd door Fryslân met 300. Daarna volgen Overijssel (219) en Flevoland (158). Daarna volgen provincies Gelderland (98) en Groningen (84), die nu ook echt mee gaan doen in otterverspreiding.

De relatieve toename over de laatste zes jaar is dan ook het grootst in Groningen (factor 4,8), gevolgd door Utrecht (factor 4,0), Drenthe (factor 2,5) en Gelderland (factor 2,1). De relatieve toename was twee jaar geleden nog het grootst in Flevoland, maar die provincie staat nu onderaan en laat zelfs een afname zien in de laatste zes jaar.

De provincies met een afname ten opzichte van het voorgaande jaar (2022) zijn Fryslân, Overijssel, Flevoland. Voor Fryslân en Flevoland is dit het eerste jaar van achteruitgang, voor Overijssel het tweede jaar. Hier speelt mogelijk een waarnemerseffect: ottersporen zijn wel aanwezig, maar worden niet meer ieder jaar gemeld. Ook is een kleine afname zichtbaar ten opzichte van het voorgaande jaar in de ‘nieuwe’ otterprovincies Noord-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Hier speelt juist een ander fenomeen, namelijk dat het lastig is om in nieuw gebied jarenlang mensen gemotiveerd te houden om ottersporen te zoeken als ze niet tot nauwelijks worden gevonden.

Figuur 7 Ontwikkeling in het aantal gemelde km-hokken met ottersporen per provincie in de periode 2002-2023, in perioden van vier jaar en in 2023. NEM VO Otter, 2024.

Invoerapp otter

In 2022 is een invoerapp ontwikkeld om het invoeren in het veld te vergemakkelijken. Vanaf oktober 2022 is de app in gebruik door deelnemers. Via deze app kunnen eenvoudig waarnemingen in het veld worden ingevoerd in het otterportaal. Er zijn nog mensen die hem niet gebruiken. Wij moedigen iedereen aan om de app te gaan gebruiken, er is een duidelijke stap voor stap handleiding beschikbaar.

Doe je ook mee?

Binnen het otter-meetprogramma kunnen we nog hulp gebruiken bij het inventariseren van gebieden op de aanwezigheid van otters. Mocht je zin en in de winter tijd hebben om deel te nemen om dit magnifieke dier in kaart te brengen, meld je dan aan via onze [website](#).

Dit meetprogramma is mogelijk gemaakt door de inzet van zo'n 200 deelnemers van de Zoogdierverseniging en door de medewerkers van de waterschappen. De Zoogdierverseniging wil hen allen hartelijk bedanken voor hun inzet en de samenwerking en hopen dat zij daarmee nog vele jaren met veel plezier door zullen gaan.

NEM Verspreidingsonderzoek Bever en Otter Ellen van Norren, Julia Schepers, Vilmar Dijkstra, Martijn van Oene en Jelle van Zweden (CBS)